

УДК 371.261:368.023.1(477)

Войтович Л.М.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри банківського і страхового бізнесу
Львівського національного університету
імені Івана Франка

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ

RATING ASSESSMENT OF INSURANCE COMPANIES IN UKRAINE: THE ESSENCE AND FEATURES

АНОТАЦІЯ

Досліджено сутність понять «ренкінг», «рейтинг» та «рейтингова оцінка страховика». Проаналізовано вітчизняні та зарубіжні види рейтингів, які використовуються в Україні для надання рейтингової оцінки страховим компаніям. Виділено основні недоліки вітчизняних рейтингів страхових компаній. Вивчено основні види аналізу, які використовуються в Україні для надання рейтингової оцінки фінансової стійкості страхових компаній.

Ключові слова: рейтинг, рейтингування, рейтингова методика, рейтингова оцінка страхової компанії, рейтингове агентство.

АННОТАЦИЯ

Исследована сущность понятий «рэнкинг», «рейтинг» и «рейтинговая оценка страховщика». Проанализированы отечественные и зарубежные виды рейтингов, которые используются в Украине для предоставления рейтинговой оценки страховым компаниям. Выделены основные недостатки отечественных рейтингов страховых компаний. Изучены основные виды анализа, которые используются в Украине для предоставления рейтинговой оценки финансовой устойчивости страховых компаний.

Ключевые слова: рейтинг, рейтингование, рейтинговая методика, рейтинговая оценка страховой компании, рейтинговое агентство.

ANNOTATION

The essence of the concepts of "ranking", "rating" and "rating assessment of insurer" are explored in the article. Domestic and foreign types of ratings used in Ukraine for provision of rating assessment of insurance companies are analyzed. The main disadvantages of domestic ratings of insurance companies are allocated. The basic types of analysis used in Ukraine for the provision of rating assessment of the financial stability of insurance companies are studied.

Keywords: ranking, rating, rating methodology, rating assessment by insurance company, rating agency.

Постановка проблеми. Фінансова надійність страхової компанії є першочерговим показником діяльності страховика, оскільки внесення плати за страхову послугу потребує певних гарантій щодо здатності страхової компанії відповідати за своїми зобов'язаннями перед страхувальниками. Це питання набрало популярності особливо в останні роки під час виходу фінансових компаній зі світової економічної кризи. Споживачі страхових послуг, перестраховальники мають потребу в об'єктивній та незалежній оцінці фінансової стійкості страхової компанії. Саме тому проблема визначення рейтингової оцінки діяльності страхових компаній набула популярності в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним основам та науковим проблемам

встановлення рейтингової оцінки страхової компанії присвячені наукові праці таких вчених, як: Г.Ф. Азаренков, М.М. Александрова, В.В. Огліх, О.В. Козьменко, Ю.Л. Логвиненко, О.В. Меренкова, Н.В. Ткаченко, Л.В. Шірінян та ін. Багато уваги приділяється вивченню зарубіжного досвіду, створенню власних систем рейтингової оцінки страхової діяльності. Однак серед науковців не існує єдиної думки щодо способів та системи показників рейтингової оцінки страхових компаній.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження особливостей та визначення основних проблем рейтингової оцінки страхових компаній України як вітчизняними, так і зарубіжними рейтинговими агентствами та розроблення пропозицій щодо вдосконалення рейтингування страхових компаній. Для досягнення обраної мети необхідно виконати такі основні завдання:

- дослідити сутність понять «рейтинг» та «рейтингова оцінка страховика»;
- охарактеризувати вітчизняні та зарубіжні види рейтингів, які використовуються в Україні для надання рейтингової оцінки страховим компаніям;
- виділити недоліки вітчизняних рейтингів страхових компаній;
- вивчити основні види аналізу, які використовуються в Україні для надання рейтингової оцінки фінансової стійкості страхових компаній.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із найважливіших чинників, що перешкоджають адекватному розвитку вітчизняного страхового ринку, є невисокий рівень прозорості в діяльності його професійних учасників. Незважаючи на те, що багато керівників страхових компаній уже усвідомили важливість інформаційної відкритості й готові надавати інформацію клієнтам, на жаль, процеси перерозподілу власності змушують менеджерів обережно підходити до цього питання.

Досить часто, не маючи вичерпних даних про реальну платоспроможність страхової компанії, потенційні страхувальники утримуються від укладання договорів страхування. Акціонери теж не завжди мають можливості правильно оцінити ризики та оптимально вибудувати вза-

емини з менеджментом. Все це створює серйозні перешкоди на шляху до активізації як страхових, так і інвестиційних процесів, що, своєю чергою, спричиняє недовіру.

Найпростішим способом отримання інформації про стан справ конкретного професійного учасника страхового ринку є ренкінг. Ренкінг (з англ. «to rank» – «ранжувати») – це список компаній, упорядкований за певною ознакою. Наприклад, найчастіше страховики ранжуються за такими фінансовими показниками як: активи, капітал, обсяги страхових платежів і страхових виплат, страхові резерви та фінансовий результат діяльності.

В Україні ренкінг страховиків у 1995–1999 роках оприлюднював Укрстрахнагляд, в основному через публікації в газеті «Україна-Бізнес». Це були, як правило, показники діяльності перших 50-ти страхових компаній. Після ліквідації Укрстрахнагляду цю роль, починаючи з 2001 р., виконує «InsuranceTop» – щоквартальне видання Українського науково-дослідного інституту «Права та економічних досліджень», яке публікує ренкінги професійних учасників страхового ринку (страховиків, перестраховиків, страхових брокерів).

Своєю чергою, рейтингова оцінка страховика (з англ. «rating assessment of insurer») – це цифрова або буквенна оцінка, яка вирізняє страховика з-поміж інших страхових компаній і надається рейтинговим агентством або страховою компанією самостійно з урахуванням певного набору показників та ринкової ваги страховика на предмет його фінансової стійкості. Наявність рейтингу і його рівень вигідно відрізняє страховика, будучи доказом відкритості та прозорості його діяльності.

Для рейтингової оцінки страхових компаній більшість науковців використовує дані про сумарні активи або набір інших показників фінансової діяльності. Але проблема наявності на страховому ринку значної кількості кептивних компаній та компаній, які створюються для страхування таких видів ризику, імовірність яких є практично неможливою подією, обумовлює те, що необхідно проводити оцінку рейтингу страхових компаній, враховуючи практично в обов'язковому порядку складові, які формують активи.

Найкращим способом інформування інвесторів про фінансову стійкість професійного учасника страхового ринку є рейтинг. Поняття «рейтинг» (з англ. «to rate» – «оцінювати, визначати клас») означає порівняльну кількісну або якісну оцінку рівня визнання або авторитету; показник кредитоспроможності позичальника, тобто за допомогою рейтингу в стислій формі надається вичерпна інформація про його надійність [1, с. 6].

Рейтинг трактується як об'єктивна інформація про економічний стан фінансової установи, який надає можливість порівнювати і оцінювати ці установи особі, що приймає рішення. Рейтинг

визначається як рівень надійності страхової компанії, який, своєю чергою, ми описуємо через набір показників, розраховуючи імовірність попадання кожного окремого показника в певні інтервали, які визначаються окремо. Рейтинг визначається через поняття надійності на основі доступних інформаційних характеристик, які в будь-який момент часу дозволяють робити прогнози про стан суб'єктів господарювання.

Рейтингові агентства, як правило, використовують два основних типи рейтингів страхових компаній [2, с. 211]:

1) рейтинг фінансової стабільності, які дають оцінку здатності вчасно обслуговувати пріоритетні зобов'язання перед страхувальниками та договірні зобов'язання;

2) рейтинг емітента цінних паперів з фіксованим доходом. Такі рейтинги присвоюються конкретним випускам облігацій і привілейованих акцій. Вони відображають не тільки загальну кредитоспроможність емітента, але й особливі строки й умови щодо обігу цінних паперів, включаючи пріоритетність у разі дефолту.

Сьогодні у світі використовують дві шкали визначення кредитних рейтингів: міжнародну та національну. Використання міжнародних рейтингів в Україні часто представляє проблему, як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів. Основна причина складності використання міжнародних рейтингів в нашій країні – неадекватне збільшення рейтингових категорій, що приводить до того, що різні за розмірами страхові компанії у зв'язку із переважанням ризиків країни включаються в одну групу надійності.

Отже, особливої актуальності набуває використання національної рейтингової шкали, що дає можливість адекватно оцінювати професійних учасників страхового ринку, а також проводити їхню порівняльну оцінку. Нами проведено аналіз страхових компаній за двома основними показниками – обсягом валових страхових премій та обсягом страхових виплат (для порівняння обрано 9 місяців 2013–2014 рр.), що відображено у таблицях 1–2.

Одним із головних критеріїв оцінки страхової компанії є сума зібраних премій. Сума зібраних страхових премій характеризує об'єм страхового портфеля страхової компанії: що він є більшим, то більш фінансово спроможною є страхова компанія і готова відповідати за своїми зобов'язаннями перед клієнтами. Страхові події відбуваються з певною ймовірністю, а отже, страхові внески, зібрані зі всіх застрахованих, ідуть на виплати тим з них, які зазнали втрат внаслідок настання страхового випадку.

Обсяг страхових виплат характеризує ступінь виконання страховими компаніями своїх зобов'язань перед клієнтами. Бувають випадки, коли деякі компанії збирають за певний період великий обсяг страхових премій і посідають в рейтингах перші місця. Проте виплати відшкодувань у цих компаній дуже низькі. Це можна по-

яснити тим, що здійснюються превентивні заходи і настання страхових випадків не призводить до значних збитків, або ж певними особливостями періодичності зміни погодних умов (деякі роки за погодними умовами можуть бути більш сприятливими, ніж інші). Але все-таки слід звертати увагу на цей показник, і якщо він стабільно є досить низьким, то цей факт має насторожити потенційного клієнта страхової компанії.

Таблиця 1
Рейтинг страхових компаній
за обсягом валових страхових премій [3]

№	СТРАХОВІ КОМПАНІЇ	УСЬОГО АКТИВІВ, ТИС. ГРН.
1	ЛЕММА	2 194 096,4
2	АЛЬЯНС	1 520 685,0
3	ІНГО УКРАЇНА	1 077 276,0
4	АХА СТРАХУВАННЯ	911 172,0
5	АСКА	906 751,0
6	ОРАНТА	790 389,8
7	ПРОВІДНА	688 547,0
8	УНІКА	641 665,0
9	ТАС СГ	621 079,6
10	ДНПРОІНМЕД	613 692,0

Таблиця 2
Рейтинг страхових компаній
за обсягом страхових виплат [3]

№	СТРАХОВА КОМПАНІЯ	Виплати на 30.09.2014, тис. грн.	Виплати на 30.09.2013, тис. грн.	Темп, %
1	АХА СТРАХУ- ВАННЯ	276676	283748	-2,49
2	УКРАЇНСЬКА СТРАХОВА ГРУПА	231097,4	163642,5	41,22
3	УНІКА	230521	185725	24,12
4	ІНГО УКРА- ЇНА	209645,4	209057,2	0,28
5	ПРОВІДНА	209518,7	203217,7	3,10
6	АСКА	173886,1	117279,8	48,27
7	НАФТОГАЗ- СТРАХ	148329,6	121780,5	21,80
8	ТАС СГ	133015,1	129404,9	2,79
9	ІНГОСТРАХ	124973,5	128745,6	-2,93
10	PZU УКРАЇНА	121039,8	95272,1	27,05

Нині основним рейтингом у сфері страхування є рейтинг Standard&Poor's. Standard & Poor's пропонує три різновиди рейтингів для аналізу фінансового стану страхової компанії [4, с. 22–24]:

- рейтинг можливості виконання зобов'язань за претензіями (CPA);
- міжнародні рейтинги платоспроможності (ISI);
- обмежені рейтинги платоспроможності (QSR).

Рейтинг CPA – це публічний рейтинг, у процесі складання якого бере участь на добровільних засадах і сам страховик. Рейтин-

гування здійснюється не менше ніж двома спеціалістами, які аналізують наявну фінансову та іншу інформацію та проводять максимальну кількість зустрічей з управлінським персоналом страховика. Цей рейтинг не є статичним, він змінюється під впливом будь-яких відхилень у діяльності страхової компанії. Оскільки рейтинг CPA ґрунтується на використанні поточної, або наданої страховою компанією інформації, чи інформації з інших надійних джерел, яку Standard&Poor's отримує самостійно, при його складанні агентство іноді може посылатися на неперевірену аудитором бухгалтерську інформацію.

Рейтинг ISI містить інформацію щодо фінансового стану страхової компанії, він необхідний для власників страхових полісів, цедентів і брокерів. Цей рейтинг характеризується складним аналізом публічної фінансової звітності кожного страховика або перестраховика. Рейтинг ISI складається окремою групою страхових аналітиків із Лондонського відділення Standard&Poor's. Результати цього різновиду рейтингування не призначені для масового розповсюдження та публікації.

Рейтинг QSR був розроблений за ініціативою Standard&Poor's для страхових компаній США, яким не потрібний глибокий рейтинг CPA. Він ґрунтується лише на публічній інформації, де не використовується суб'єктивна оцінка та не проводяться співбесіди з управлінським персоналом страховика. Рейтинг QSR присвоюється кожному страховику на індивідуальній основі без урахування впливу переваг або недоліків материнської чи дочірньої компанії

Категорії страхових компаній встановлюють такі служби, як A.M. Best Co., Standard&Poor's Corp., Moody's Investors Service, Duff&Phelps Credit Rating Co. і Weiss Research [5, с. 70]. Рейтинги, котрі вони складають, є орієнтиром при визначенні ступеня надійності та стійкості стану страхової компанії.

Для проведення рейтингової оцінки професійних учасників страхового ринку рейтинговий центр «InsuranceTop» користується Принципами діяльності рейтингових агентств, які прийняті для застосування технічним комітетом Міжнародної організації комісії з цінних паперів (IOSCO) у вересні 2003 року. Рейтингова оцінка будується відповідно до вимог Базельського Комітету та рекомендацій Міжнародної асоціації органів страхового нагляду щодо пруденційного аналізу основних параметрів страховика «CAMELS», що включають: Capital (Капітал), Assets (Активи), Reinsurance (Перестраховування), Actuarial liabilities (Актуарні зобов'язання), Management (Управління), Earnings (Доходи), Liquidity (Ліквідність), Subsidiaries (Дочірні компанії). У 2006 році українську національну рейтингову шкалу запровадило міжнародне агентство Moody's, мотивуючи це рішення перспективністю українського ринку. Діяльність рейтингового агентства

Moody's із присвоєння рейтингів страховикам ґрунтується на аналогічних принципах [6].

Отже, міжнародними рейтинговими агентствами використовуються якісні та кількісні показники. Залежно від індивідуальних підходів при присвоєнні рейтингу частка якісних показників може бути більшою ніж кількісних і навпаки. Як правило, міжнародними рейтинговими агентствами досліджуються певні елементи.

Із понад 400 страхових компаній України міжнародний рейтинг отримали лише дві компанії, обидві від агентства Moody's: страхова компанія Generali Garant (рейтинг стійкості (надійності) «Ва3») та страхова компанія «Універсальна» (рейтинг стійкості (надійності) «В3»). Решта учасників страхового ринку знаходяться осторонь від цього процесу і за власного бажання користуються послугами національного рейтингового агентства «Кредит-рейтинг» [5, с. 81].

На сучасному етапі не існує єдиної загальноприйнятої методики визначення рейтингу страхової компанії, яка б враховувала специфіку вітчизняного страхового ринку. Рейтинги, що формуються українськими рейтинговими агентствами, такими як InsuranceTop, не визнаються та часто критикуються міжнародними агентствами.

До загальних недоліків вітчизняних рейтингів зачислимо [1, с. 12]:

- складання рейтингів на вузьке коло професіоналів, а не на основного споживача страхових послуг;

- незрозумілість рейтингової шкали та показників для більшості клієнтів;

- низький рівень зацікавленості рейтингами страховиків з боку клієнтів через низьку інформаційну, страхову та економічну культуру населення;

- відсутність вітчизняних загальновизнаних рейтингових агентств;

- ймовірність некоректного присвоєння рейтингу, враховуючи високу корумпованість економіки України;

- невраховування таких показників, як якість обслуговування, зовнішній вигляд страхової компанії, зрозумілість умов страхування, надання безкоштовних консультацій та інших ознак, яким насамперед приділяють увагу більшість клієнтів.

Фінансова стійкість страховика за національною шкалою – це здатність виконувати взяті на себе договірні зобов'язання перед страхувальниками (застрахованими, вигодонабувачами), іншими учасниками страхового ринку (страховими посередниками, перестраховувальниками, аварійними комісарами тощо) та бюджетом при впливі несприятливих чинників бізнесу, зміні економічної ситуації без урахування ризиків країни. Це проявляється у здатності страховика зберігати існуючий рівень платоспроможності протягом тривалого часу та при серйозних негативних ситуаціях на ринку, використовуючи

для цього фінансовий, технологічний або управлінський потенціал.

Рейтингова оцінка страховика, здійснюється на підставі форм фінансової звітності, затверджених Міністерством фінансів України відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», тлумачень дебіторської та кредиторської заборгованості, структури запасів, основних фондів, а також форм звіту про доходи та витрати страхової компанії, затвердженого розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Аналіз включає оцінку як поточного фінансового стану страхової компанії, так і оцінку можливих змін цього фінансового стану в майбутньому. Складовою аналізу є огляд конкретної страхової компанії та макроекономічних тенденцій, що впливають на галузь загалом.

Зокрема, для здійснення рейтингової оцінки фінансової стійкості страхових компаній використовують шість основних видів аналізу [9]:

- 1) горизонтальний (часовий) аналіз – порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом;

- 2) вертикальний (структурний) аналіз – визначення структури фінансових показників з оцінкою впливу різних чинників на кінцевий результат;

- 3) трендовий аналіз – порівняння кожної позиції звітності з попередніми періодами та визначення тренду (за допомогою тренду здійснюється екстраполяція найважливіших фінансових показників на перспективу);

- 4) аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок співвідношень між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язків між показниками;

- 5) порівняльний аналіз – внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками самого страховика та його дочірніх установ (філій), а також з урахуванням середньогалузевих та середніх показників;

- 6) факторний аналіз – визначення впливу окремих чинників (причин) на результативний показник детермінованих (розділених у часі) або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження.

Для присвоєння страховику рейтингової оцінки аналізуються значення кожного критерію (показника діяльності) за останній рік і його середній річний приріст за чотири роки, а також характер розвитку кожного показника на основі аналізу щорічних і загальної приросту й коефіцієнта регресії. Результат формує уявлення про професійного учасника страхового ринку і його можливості виконати зобов'язання перед клієнтами, партнерами та державою.

Висновки. Отже, рейтингові показники досить складні й неоднозначні. Їхня кількість,

наприклад, за кордоном сягає кількох десятків, і публікуються вони рейтинговими агентствами. Застосовувані ними методики різні, але принцип роботи однаковий. Відтак у процесі дослідження рейтингове агентство аналізує як кількісні, так і якісні показники діяльності страхової компанії й використовує не тільки точні методики обчислень, але й експертні оцінки фахівців. Результатом роботи рейтингового агентства є присвоєння страховій компанії певного класу надійності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Козьменко О.В. Рейтингування страхових компаній і розрахунок страхових тарифів на базі використання економіко-математичних методів: монографія / О.В. Козьменко. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 95 с.
2. Світлична О.С. Актуальні проблеми рейтингування страхових компаній / О.С. Світлична // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: збірник наукових праць / відповідальний редактор О.С. Кузьмін. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 416 с.
3. Сайт Інтернет-журналу про страхування Forinsurer [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com>.
4. Чуринова І. Рейтинговая оценка российских страховщиков: миф или необходимость / И. Чуринова // Страхование. – 2000. – № 9. – С. 14–37.
5. Ткаченко Н. Досвід оцінювання міжнародними рейтинговими агентствами фінансової стійкості страховиків / Н. Ткаченко // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 1. – С. 68–83.
6. Кембелл-Харт Э. Методология Standard&Poor's для определения рейтинга страховых компаний / Э. Кембелл-Харт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.standardandpoors.ru>.
7. Шірінян Л.В. Рейтингова система і рейтинг-оцінка фінансової стійкості страхових компаній України / Л. В. Шірінян // Світ фінансів. – 2007. – № 2 (11). – С. 152–163.
8. Азаренков Г.Ф. Рейтинговая оцінка у визначенні сталості розвитку страхових компаній / Г.Ф. Азаренков // Коммунальное хозяйство городов. – 2005. – № 61 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khg.kname.edu.ua/index.php/khg/article/view/2526>.